

ПРЯДКО *Олександр Олександрович*,
студент Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник:

БІЛЯЦЬКИЙ *Олексій Сергійович*,
старший викладач Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ САМОСВІДОМОСТІ

Українська національна самосвідомість постає як багатовимірне соціально-правове явище, становлення якого відбувалося протягом тривалого історичного розвитку під впливом політичних, правових, культурних і духовних факторів. Її формування тісно пов'язане з процесами розвитку української державності, еволюцією правових інститутів та тривалою боротьбою українського народу за право на самовизначення і реалізацію державного суверенітету. Дослідження історичних етапів становлення української самосвідомості дає змогу простежити походження та закономірності формування сучасної української національної й громадянської ідентичності.

Початковий етап формування української самосвідомості пов'язаний із добою Київської Русі (IX–XIII ст.), що характеризується зародженням ранньодержавних форм організації влади, становленням єдиного правопорядку та формуванням стабільної політичної системи. Прийняття християнства, розвиток писаного права, зокрема норм «Руської Правди», а також функціонування князівської влади сприяли усвідомленню належності населення до спільного суспільно-політичного простору [1]. У цей період були закладені фундаментальні засади правової традиції, які в подальшому стали важливим елементом української історико-правової спадщини.

Другий етап охоплює литовсько-польський період (XIV–XVI ст.), у межах якого українські землі перебували в складі іноземних державних утворень. Водночас збереження дії норм звичаєвого права, Литовських статутів, автономії місцевого судочинства та церковної організації сприяло збереженню правової ідентичності українського населення [2]. У цей період формується усвідомлення відмінності української правової та культурної традиції від панівних політичних центрів.

Третій етап пов'язаний із козацькою добою (XVI–XVIII ст.), яка має ключове значення для становлення української самосвідомості. Запорозька Січ і Гетьманщина виступали формами українського політико-правового самоврядування. Наявність власних органів влади, військово-адміністративної системи, фінансів і судочинства сприяла формуванню уявлення про українців

як окрему політичну націю [3]. Саме в цей період утверджується ідея природного права народу на свободу та самостійність.

Четвертий етап охоплює ХІХ століття, період національного відродження, що відзначався розвитком української правової думки, історіографії та ідеї народного суверенітету. Діяльність українських мислителів сприяла формуванню модерного розуміння нації як суб'єкта історії та права. Самосвідомість українців дедалі більше пов'язувалася з мовою, культурою та історичним правом на державність [4].

П'ятий етап припадає на ХХ століття, зокрема період визвольних змагань 1917–1921 років, радянську добу та проголошення незалежності України у 1991 році. Попри обмеження права на національне самовизначення в умовах тоталітарного режиму, українська самосвідомість зберігалася й трансформувалася, що в підсумку призвело до відновлення державної незалежності. Проголошення суверенітету України закріпило український народ як носія державної влади та джерело суверенітету [5].

Сучасний етап розвитку української самосвідомості пов'язаний із її нормативним закріпленням у положеннях Конституції України та спеціальному законодавстві. Зокрема, держава визнає обов'язок сприяти розвитку історичної свідомості, культури та мови як ключових елементів національної ідентичності [5; 6]. В умовах збройної агресії російської федерації українська самосвідомість набуває особливого значення як чинник національної безпеки та суспільної стійкості.

Отже, формування української самосвідомості є результатом тривалого історико-правового розвитку, що поєднує державотворчі традиції, правову спадщину та боротьбу за самовизначення. Саме ця спадкоємність історичних етапів забезпечує стійкість сучасної української національної та громадянської ідентичності.

Список використаних джерел

1. Грушевський М. С. Історія України-Руси : у 10 т. Т. 10. Київ : Наукова думка, 1991. URL: https://spadok.org.ua/books/grushevskiy/Istoriya-Ukraini-Rusi_Tom-10.pdf.
2. Яковенко Н. М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця ХVІІІ ст. Київ : Генеза, 2006. URL: https://utek.uz.ua/wp-content/uploads/2024/02/Narys_istorii_Ukrainy_z_naidavnishykh_chasiv_do_kintsia_XVIII_st-2.pdf.
3. Субтельний О. Україна: історія. Київ : Либідь, 2008. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Subtelny_Orest/Ukraina_istoria/?utm_source.
4. Полонська-Василенко Н. Історія України : у 2 т. Київ : Либідь, 1995. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Polonska-Vasylenko_Nataliia/Istoriia_Ukrainy_Tom_1_vyd_1995/?utm_source.
5. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звернення: 03.02.2026).

6. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності : Закон України від 13 груд. 2022 р. № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата звернення: 03.02.2026).

РОМАНСЬКА Валерія Ігорівна,

здобувач інституту заочного
та дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

НАГАЙНИК Тарас Григорович,

старший викладач кафедри
криміналістики навчально-наукового
інституту права та психології

Національної академії внутрішніх справ

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК КОГНІТИВНИЙ ФІЛЬТР В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АГРЕСІЇ

В умовах сучасної гібридної війни, де інформаційний простір став ключовим полем бою, питання національної ідентичності переходить з площини суто культурологічної у сферу національної безпеки. Інформаційно-психологічні спеціальні операції (ІПСО) агресора спрямовані не лише на поширення фейків, а на руйнування ціннісного ядра нації. У цьому контексті національна ідентичність виконує роль «когнітивного фільтра» – внутрішньої системи захисту, що дозволяє індивіду та суспільству в цілому відсіювати деструктивні нормативи.

Глибоке розуміння власного історичного шляху виступає першою лінією оборони в системі когнітивного фільтра національної ідентичності. В умовах інформаційної агресії історія перестає бути лише академічною дисципліною, перетворюючись на об'єкт ідеологічних маніпуляцій та інструмент делегітимізації держави.

Чітке усвідомлення українського державотворення (від Русі та Галицько-Волинського князівства до Гетьманщини та УНР) дозволяє миттєво ідентифікувати та спростовувати пропагандистські тези про «штучність» української нації чи її «випадкове» виникнення внаслідок геополітичних змін ХХ століття та «бажань» керівництва радянської влади.

Коли громадянин володіє знаннями про реальні історичні процеси, концепція «єдиного народу» сприймається не як історична даність, а як інструмент асиміляції та позбавлення суб'єктності. Формування імунітету до маніпуляцій. Історична освіченість дозволяє розпізнавати підміну понять, яка